

Андреана Ефтимова
**СТЕРИЛНАТА РАДИОРЕЧ:
НАГЛАСИ НА АУДИТОРИЯТА**

Andreana Efimova
**STERILE RADIO SPEECH:
AUDIENCE ATTITUDES**

Abstract: The article defines the terminological meaning of the phrase *sterile speech* as a construct of the features of three pairs of registers – formal / conversational, written / oral and prepared / spontaneous. A hypothesis is formulated for the dominance of the formal register peculiarities in defining speech as sterile. The results of an experiment are commented, in which participants evaluated two radio texts according to preset features. These results show that the peculiarities of the formal register are ignored at the expense of those of the oral and especially of the spontaneous register. The results also indicate that the criteria for spontaneity of speech weigh significantly in the evaluation of the texts.

Keywords: sterile speech, register, radio text, attitudes.

В състезанието за компютърни програми наградата „Лъб-нер“ печели „онази, която най-добре успее да убеди потребителите, че комуникират с жив човек срещу себе си“ (Пинкър 2007: 225). Всеки оценител трябва да се придържа към една-единствена тема на разговор и да избягва провокации, за да бъде разговорът „естествен“. Стивън Пинкър използва този пример, за да разсъждава върху връзката между мисленето и речта, а би могло да се постави и следният проблем – дали разграничаването на говорещия човек от машината не се извършва не само според възможността да се поддържа логическа свързаност, но и според характеристиките на речта, чрез които се отразяват човешки състояния и които компютърът може или не може да имитира.

Много често в науката се терминологизират метафори или метафорични словосъчетания. С метафоричното словосъчетание „стерилна реч“ се означава феномен, който изисква описание от изследователска гледна точка. Стерилната реч представлява конструктор от комбинирането на езикови особености, които създават усещането за неестествено речево поведение.

За да се очертае обхватът на изследваното явление, би следвало да се отчетат комбинативните възможности на три двойки регистри (вж. класификацията на регистрите у Ефимова 2018: 63–65):

- книжен – разговорен (според доминантния критерий *отношения на участниците в комуникацията и темата на общуването*),
- писмен – устен (според доминантния критерий *канал на комуникацията*),
- подготвен – спонтанен (според доминантния критерий *характеристики на продуцирането на реч*).

Като че ли не е особено трудно да се открие близост в езиковия репертоар на 1) книжната, писмената и подготвената и 2) разговорната, устната и спонтанната реч. Но разнообразните комуникативни ситуации невинаги ни предлагат толкова чисти, ясни и непротиворечиви критерии за типология. При комбинирането на условията в комуникативната ситуация (промяна на канала, формата или отношенията на участниците в общуването), които са доминантни за съответните регистри, вземат превес едни или други особености¹. Например разговорните и устните особености в писмен текст изравняват ролята си и стават сигнали едновременно и за разговорност, и за устност, и за спонтанност, т.е. елиминират или минимизират особеностите на подготвената, писмената и книжната реч. Затова при смесването на регистрите

¹ В статията под *особености на регистъра* се разбират „думите или граматическите характеристики, които са (1) широко разпространени навсякъде из текста на регистъра и (2) често срещани – появяващи се обикновено повече в регистъра, отколкото в сравняваните с него други регистри (Байбър, Конрад 2009: 53; Ефимова 2018: 53).

заради промяна в условията за реализирането си текстовете се „движат“ по скалата стерилна – естествена реч и понякога се изравняват помежду си.

Ако разположим възможните комбинации между трите двойки регистри върху скалата, ще се получи следната картина:

Фиг. 1. Скала на разположението на текстовете според смесването на регистрите поради промяна в канала, отношенията между участниците и формата на продуциране на реч, както и примери за жанрова реализация на текстовете

От фиг. 1. се вижда споменатото преди изравняване на характеристиките на текстовете. Например твърде малко са различията между книжните писмени подготвени и книжните устни подготвени текстове. Много често вторият тип текстове представлява произнасяне на предварително написан текст. Тогава подготвените устни текстове притежават „малка част от особеностите, характерни за разговорната реч“ на равнището на фонетиката и синтаксиса (Тишева 2012: 232).

В онлайн медиите се реализират вече текстове, комбинирани писмени със спонтанния регистър (в чатове например). Затова паралелът на тези спонтанни писмени текстове с устната или с разговорната комуникация е оправдан, тъй като тези регистри обичайно се реализират чрез спонтанно възникващи речеви изяви.

Йерархията на доминантните комуникативни фактори, според които типовете текст се разполагат по скалата, предстои да се доказва. Хипотезата на това изследване е, че книжните характеристики са с най-висока тежест при определяне на речта като стерилна. След тях е подготвеността на текста, а най-слабо влияние за определянето на речта като стерилна има писмената форма на речта (новите технологии доказват това чрез жанрове за синхронна комуникация, какъвто е чатът).

Радиоречта – стерилна или естествена?

Въпросът на Стивън Пинкър „Защо пред гълпа хора не можем да говорим така, както говорим пред един човек?“ (Пинкър 2007: 17) ни насочва към проблема за влиянието на психиката върху речевите характеристики. Психолингвистичните изследвания отдавна се занимават с описанието и обяснението на влиянието на мисленето и чувствата върху речта. Липсата на характеристики на речта, които указват психическото състояние на говорещия човек и реакциите му на заобикалящата го среда, прави речта стерилна, неестествена, а говорещите хора изглеждат като „роботизирани“ говорители, които не позволяват в речта им да се отпечатат емоции, отношения, настроения.

Присъствието на стерилната реч в радиото има традиция и се дължи на няколко причини:

1. Началните стъпки на радиото в България са свързани с разбирането на съществената му роля за повишаване на културата на обществото. Неслучайно в първия Законопроект за радиофициране на българските училища се отбелязва значението на радиото за „масовото насаждане на културните придобивки“ и „за системна просветна дейност“ (Димитров 1994: 154). Усещането за необикновената роля на радиото се отразява и в продукцията му – на предварително подготвени и строго селектирани текстове, които се произнасят в съответствие с книжовната норма. Димитър Подвързачов в статията си „Езикът на Радио София“ пише, че е добре да се обърне внимание на езика в радиото: „Няма по-важно място, учреждение, фактор от радиото. Микрофонът трябва да разнася из страната образцов кристален

език – от него да се учат всички как се говори български“ (Димитров 1994: 346). В. Димитров обяснява ефекта от това разбиране: „В един храм, където се върши тайнство (студио, микрофон, попитър, стои се прав, светлинни сигнали, специална тапицерия на стените и пр.), нормално е да се говори приповдигнато. Това води до ефекта на бумеранга и всеки, който слуша радио, когато бива поканен там, започва да се държи по същия начин. Вярно е, че всеки оратор пред микрофона, готвейки своя текст, се е стягал като за пред огромна, макар и незрима аудитория, сиреч – стараел се е да бъде по-необикновен в изказа си. **Вярно е, че никои (с минимални изключения) не е знаел как се пише като за радио** (болд – мой)“ (Димитров 1994: 196). Все пак В. Димитров отбелязва и примери, в които авторът разказва, като „използва редица похвати на устната реч с нейната своеобразна организация и редица удобства за микрофонно предаване“ (Димитров 1994: 196). Такива текстове имат литературоведът Петър Динеков, д-р Петър Караиванов (племенник на Левски), музикологът Петър Динев.

2. Първите творчески длъжности в радиото са на радиоговорителите. Техният подбор е ставал с конкурсни изпити и се е провеждал многократно, като на изпити са подлагани и вече назначените говорители (вж. Димитров 1994: 186–187). Имали са опреснителни курсове² по правоговор, поведение пред микрофон с преподаватели от ВИТИЗ, от БАН. Те са произнасяли писмени предварително подготвени текстове в приповдигнатата тоналност. В сп. „Български радиопреглед“ Петко Войников през 1940 г. иронизира стила на изпълнение на текстовете: „Защо например, едно най-обикновено описание на околностите на Троянския манастир или някакво изброяване на английските владения в света, или, най-после, едно просто изреждане на продуктите „от първа и вто-

² В приложение е добавена страница от записките на г-жа Станини Дешева, редактор в Детска редакция на програма „Христо Ботев“ на БНР в периода 1973–1995 г. от подобен опреснителен курс по правоговор и поведение пред микрофона. Снимката е предоставена от нейната дъщеря г-жа Венета Гаврилова, която е водещ на предаването „За думите“ по програма „Христо Ботев“ в БНР.

ра необходимост“, с които гражданите трябва или не трябва да се запасяват, защо всичко това трябва да бъде казано с някаква многозначителна тържественост, с глас треперящ от вълнение или със странна интонация, която би подходжала повече на мъдрите поуки на някой древен гръцки трагик!“ (Димитров 1994: 346).

3. В зората на дейността си българското радио е провеждало принципа на авторската персонификация: „Основно правило е било всяко произведение (беседи, стих, проза, реч и пр.) да бъде интерпретирано пред микрофона от своя автор“ (Димитров 1994: 188). Затова освен говорителите пред микрофона застават писатели, театрални актьори и др. – все високообразовани хора, „високопоставени или относително високопоставени лица“, стремящи се да спазват книжовните норми. Разглеждайки концепцията на Радио „София“ през 1938 г., В. Димитров отбелязва, че достъп до микрофона практически не е осигурен на работници, селяни, занаятчии, войници, дребни чиновници, и заключава, че „Вън от съмнение, както вече няколко пъти казахме, превръщането на радиото в трибуна на интелектуалния елит и на високоотговорни служители носи редица положителни черти в програмата, но ограниченията в подбора говорят и за стеснена в обхвата си програмна политика...“ (Димитров 1994: 200).

4. Особено важна характеристика на радиоречта в началното развитие на радиото е, че тя се реализира в по-голямата си част чрез предварително подготвени писмени текстове. Експериментално доказано е, че слушателят разпознава дали един текст е писмено подготвен и се произнася, или се създава спонтанно (Попова 1997: 59–60). Съотношението на писмените спрямо устните текстове дълго време е било в полза на писмените текстове.

5. Присъствието на „демагогски“ и монологични текстове, по определението на В. Димитров (Димитров 1994: 200, 205), също способства за засилването на усещането за стерилна реч, тъй като в тях отсъстват характеристиките на устната реч.

6. Не на последно място, би следвало да се посочи постепенното осъзнаване на мястото на радиото в системата на медиите, което променя номенклатурата на професиите в него. През къс-

ния социализъм се появяват водещите³, като се запазват и говорителите⁴. Тогава се правят прослушвания на радиожурналистите на всеки шест месеца за т.нар. „право на глас“. Те са получавали категория: първа – с право да водят в студиото; втора – за репортери; трета – да правят интервюта. При нужда радиожурналистите са преминавали през курсове по правоговор и артикулация при много опитни говорителки като Ана Шинева и Ваня Моллова. При следващо прослушване радиожурналистът е можело да повиши категорията си⁵.

Към комуникацията в радиото и днес има определени очаквания от аудиторията. Слушателите смятат, че в радиото трябва да се предлага по-образцова, обработена реч. Тези очаквания са свързани с модели на радиокомуникацията от близкото минало, които накратко разгледахме по-горе, както и с дълго поддържаното убеждение, че медиите трябва да предлагат съобразена с книжовноезиковата норма реч и разбира се, че в тях е мястото за изява на професионалисти с високи реторически умения. Подобни нагласи би следвало да се вземат предвид, когато се коментират оценките на аудиторията за радиоречта.

В последните десетилетия изискванията към радиоречта претърпяха изменения в унисон с цялостната либерализация на отношението към медийната и журналистическата реч. В доскоро стерилизираната интонационна радиосреда се допуснаха редица прояви на устната, спонтанната и разговорната реч в жанрове, които предполагат взаимодействие между комуниканти в студиото. Вече не е непростимо в ефир да се чуе покашляне, т.нар. „па-

³ Според Божана Димитрова 1971 г. е краят на т.нар. „говорителско радио“ и началото на т.нар. обществено радио, което се прави от журналисти (интервю на Георги Любенов с Божана Димитрова по повод на 50-годишнината на програма „Хоризонт“ на БНР в „Денят започва“, БНТ1, 10.01.2021 г.).

⁴ Още по-късно, в началото на 90-те години, говорителите са пренасочени на друга работа или направо са съкратени.

⁵ Огромна благодарност изразявам на г-жа Венета Гаврилова от БНР, която предостави част от информацията.

разитни“ звукове, продължителни паузи и пр. Подобна политика позволи някои радиожанрове да се „завърнат“ към първоизворите си във всекидневната реч. Нарочно се въздържам да оприлича „естественото“ общуване с разговорната реч, тъй като няма да е вярно. За да се създаде усещане за естествено общуване в радиото, роля има не само употребата на разговорни елементи, но и на елементи на устната и спонтанната реч. Освен това не трябва да се забравя, че говоренето в медиите винаги е контролирано и затова проявите на „естественост“ никога не са такива, каквито биха били извън медията.

Методика на планиране и провеждане на експеримента

Формулирането на въпросите към анкетираните лица взе предвид езиковите особености в описанието на видовете регистри, посочени по-горе, направено в редица научни изследвания. Тези езикови средства са извлечени от различните езикови равнища – фонетично⁶, граматическо, лексикално. В същото време не беше възможно включването на всички езикови особености на регистрите във въпросника заради техния голям брой, но и заради невъзможността някои от тях да бъдат забелязани от неспециалисти, каквито са анкетираните лица.

Във въпросника бяха включени следните особености, чието наличие или отсъствие в гореспоменатите регистри е обсъдено в научната литература. Те са избрани въз основа на оценка на тежестта на регистровите особености при определянето на речта като стерилна:

– Степен на поява на продължителни и неуместни паузи (вж. у Янакиев 1964: 56; хезитационни паузи у Попов 2019: 501)

⁶ Д. Попов отбелязва, че „числеността на акустичните структури в сравнение със „знаковете“ на граматическото и лексикалното равнище вероятно е по-малка, но за сметка на това тези структури са извънредно гъвкави и разнообразно съчетаеми, поради което прозодичните компоненти могат да излъчват различни фоностилистични ефекти, с помощта на които да се идентифицира физиономичното в човешкия говор“ (Попов 2019: 494).

– Степен на фонационни прояви (кашляне, ъкане, подсмърчане и пр.) (вж. напрегнатата / отпуснатата фонация у Попов 2019: 497)

– Характеристики на темпа на говорене (вж. бавен и отмерен срещу ускорен или неравномерен темп на речта у Попов 2019: 497)

– Степен на отчетливо и нормативно артикулиране (вж. пълен, неутрален и небрежен стил у Тилков, Бояджиев 1990: 187–188, отчетлива срещу непринудена, естествена артикулация у Д. Попов 2019: 497)

– Степен на употреба на чужди думи (вж. за спецификите на книжния стил у Янакиев 1964: 54)

– Степен на употреба на разговорни думи и изрази, диалектизми и жаргонизми

– Степен на проява на нарушени, незавършени и несвързани синтактични цялости (присъединителни конструкции у Виденов 1990: 390, Тодорова 2015: 111; прекъсвания на речевия поток у Байбър 1988; Тишева 2013 и др.)

– Степен на дължина на изказванията (вж. за спецификите на книжния стил у Янакиев 1964: 54)

– Степен на регистрирано езиково излишество (вж. за повторенията у Ангелова 1994)

– Режим на смяна на комуникативните роли (едновременно говорене, прекъсване на говорещия, „лъжливите начала“ у Хике, цит. по Попов 2019: 501)

Разбира се, въпросите към респондентите са формулирани по максимално разбираем за тях начин и без да изискват предварителна специализирана подготовка. Например не се изисква от респондентите да отговорят диференцирано дали забелязват разговорни думи и изрази, диалектизми или жаргонизми, защото за неспециалистите е трудно да различат вида на тези средства, а ефектът от тяхната употреба е сходен – създава се впечатление за разговорност.

На група анкетирани лица (студенти от специалността „Книгоиздаване“, 1. курс, във Факултета по журналистика и ма-

сова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“) се представиха 16 въпроса (формулировките на въпросите и отговорите за избор са отразени в графиките, онагледяващи резултатите). След предварителното запознаване с въпросите пред всяка група прозвучаха два радиотекста – двуминутни откъси от интервюта в предаванията „За думите“ по програма „Христо Ботев“ (Т1) и „Нощен хоризонт“ по програма „Хоризонт“ (Т2) на БНР. Темите на интервюта бяха от сферата на културата. Във всеки откъс имаше уловено взаимодействие на водещия с госта, за да е съпоставима оценката на текстовете, изградени по диалогов модел.

В научната литература се изнасят спорадично резултати от количествени изследвания, измерващи степента на проявление на една или друга езикова особеност в различните регистри. Интересът на М. Янакиев към нормативните прояви в разговорния и книжния стил рефлектира в заключенията, че в разговорния стил се появяват паузи на всеки 5–6 думи (след 20-ина срички) (Янакиев 1964: 56) и че в естествената, немаркирана реч глаголната температура, измерена според честотата на спрегнатите глаголни форми на всеки 100 думи, е 25 спрегнати глаголни форми (Янакиев, цит. по Тодорова 2015: 84). Въпреки тези ориентири липсват актуални статистически значими изследвания на степента на проявление на езиковите особености в текстове от различните регистри и именно този факт затруднява обективното представяне на характеристиките на избраните откъси от радио предаванията – липсва количественото изражение на нормата, според която да се изчисли проявлението на всяка езикова особеност от избраните тук. Затова избраният подход тук е да се съобщи за степента на наличие на езиковите характеристики в двата текста при съпоставката и съотнасянето им. Степените на проява се описват по следния начин:

- със знаците „<“ и „>“ се отбелязва по-ниска или по-висока степен на проява в сравнение с другия текст;
- със знак „=“ се отбелязва равна степен на проява в сравнение с другия текст.

Таблица 1. Степен на проявление на езиковите особености в радиотекстовете, избрани за изследване

<i>Особености на текстовите отрязъци</i>	<i>T1. Откъс от интервю в предаването „За думите“ по програма „Христо Ботев“, БНР T2. Откъс от интервю в предаването „Нощен хоризонт“ по програма „Хоризонт“, БНР</i>
<i>Фонационни прояви</i>	T1 < T2
<i>Характеристики на темпа на говорене (бърз – бавен)</i>	T1 > T2
<i>Отчетливо и нормативно артикулиране</i>	T1 > T2
<i>Употреба на чужди думи</i>	T1 = T2
<i>Употреба на разговорни думи и изрази, диалектизми и жаргонизми</i>	T1 < T2
<i>Проява на нарушени, незавършени и несвързани синтактични цялости</i>	T1 < T2
<i>Дължина на изказванията</i>	T1 = T2
<i>Езиково излишество</i>	T1 < T2
<i>Смяна на комуникативните роли (прекъсвания, едновременно говорене и др.)</i>	T1 < T2

След всеки въпрос към съответния текст респондентите трябваше да подчертаят предпочитания от тях отговор. Времени ограничения за изпълнението на задачата не бяха поставени.

Предварителното запознаване с въпросите целеше да се подготви вниманието на анкетираните лица към онези специфики в радиоречта, към разкриването на които е насочен експериментът. Иначе съдържанието на изказванията би могло да от-

клони вниманието от формалните характеристики на речта и би създадо възможност респондентите да се откажат от изпълнение на задачата.

Резултати от експеримента

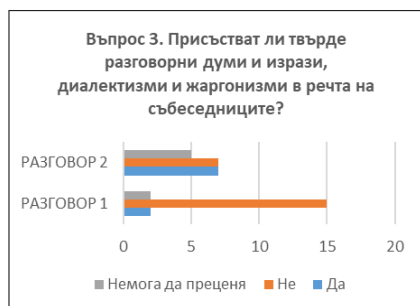
Отговорите на респондентите в проведената анкета са представени в следващите диаграми:

Диаграма 1

Диаграма 2

Диаграма 3

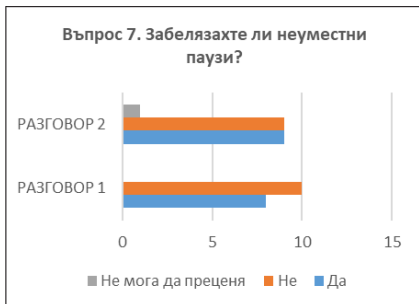
Диаграма 4

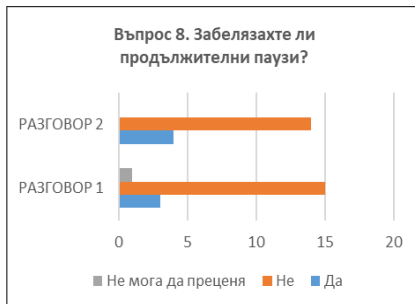
Диаграма 5

Диаграма 6

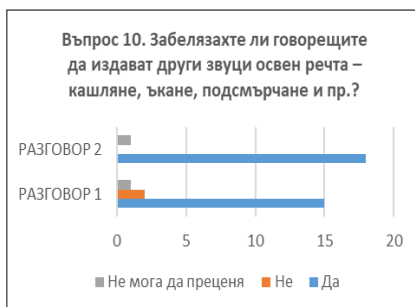
Диаграма 7

Диаграма 8

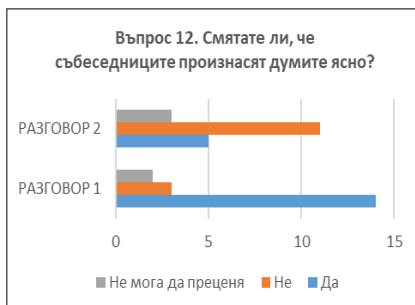
Диаграма 9

Диаграма 10

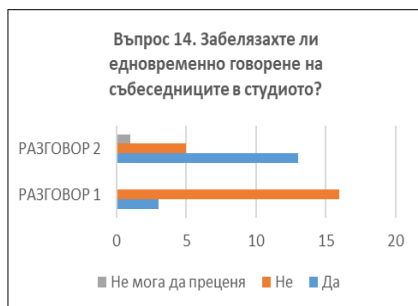
Диаграма 11

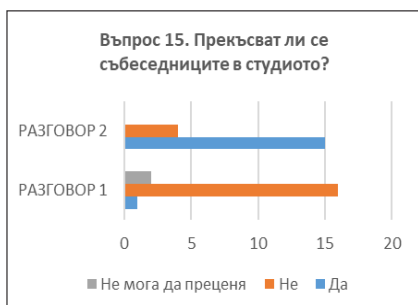
Диаграма 12

Диаграма 13

Диаграма 14

Диаграма 15

Диаграма 16

Коментар на резултатите

Отговорите на въпросите разграничиха двата разговора по скалата стерилна – естествена реч.

По-близо до стерилната реч е **първият разговор** с отбелязани повече положителни отговори за това, че са налице:

- четене на предварително подготвена реч;
- логически връзки и преходи между темите;
- нормален темп на говоренето;
- ясна дикция.

По-близо до естествената реч е **вторият разговор** с отбелязани повече положителни отговори за това, че са налице:

- разговорни думи и изрази, диалектизми и жаргонизми;
- накъсаност и незавършеност на изказванията;
- паразитни повторения на звукове и думи;

- неуместни паузи;
- издаване на звуци като кашляне, ъкане, подсмърчане и др.;
- нормално към бавно говорене;
- неправилно произнесени думи;
- едновременно говорене на събеседниците;
- прекъсване на събеседниците;
- естествено звучене на разговора.

Във втория разговор са отбелязани наличие на трудни за разбиране думи и твърде дълги изказвания – особености, които би следвало да го отнесат повече към стерилната реч, но явно не са достатъчни, за да неутрализират знаците за спонтанна реч.

Заключение

И в двата разговора са допуснати достатъчно особености на разговорния, устния и неподготвения регистър, които ги отдават от стерилната реч.

По-отдалечено от стерилната реч е речевото поведение на събеседниците във втория разговор.

Въпреки присъствието на особености на книжната реч във втория откъс, той не е оценен от респондентите като стерилен. Напротив, той е по-близо до естествената реч на скалата. Ето защо може да се обобщи, че хипотезата за доминантната на характеристиките на книжната реч не се потвърждава. Усещането за естествена реч се поддържа най-вече от наличието на особености на спонтанния регистър. Вероятно те ще се окажат по-значими от особеностите на книжния/разговорния регистър.

Би следвало да се отбележи и това, че резултатите от експеримента не се ангажират с оценъчни заключения. Те набелязват съвременни процеси на развитие на радиоречта, без да слагат етикет за ниско или високо качество на предпочитаните видове реч – стерилна или естествена.

БИБЛИОГРАФИЯ

Ангелова 1994: Ангелова, И. *Синтаксис на българската разговорна реч [в съпоставка с руски, чешки, полски език]*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Angelova 1994:** Angelova, I. *Sintaksis na balgarskata razgovorna rech (v sapostavka s ruski, cheshki, polski ezik)*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.

Ван Дайк 1989: Ван Дейк, Т. А. *Язык. Познание. Коммуникация*. Москва: Прогресс. // **Van Dajk 1989:** Van Dajk, T. A. *Jazjik. Poznanie. Komunikacija*. Moskva: Progress.

Виденов 1990: Виденов, М. *Съвременната българска градска езикова ситуация*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Videnov 1990:** Videnov, M. *Savremennata balgarska gradska ezikova situacija*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.

Димитров 1994: Димитров, В. *История на радиото в България*. Книга първа и втора. София: Витраж. // **Dimitrov 1994:** Dimitrov, V. *Istoriya na radioto v Balgariya*. Kniga parva i vtora. Sofia: Vitrazh.

Ефтимова 2018: Ефтимова, А. *Регистри в журналистическия дискурс*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Eftimova 2018:** Eftimova, A. *Registri v zhurnalisticheskija diskurs*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.

Пинкър 2007: Пинкър, С. *Езиковият инстинкт. Как умът създава езика*. София: Изток-Запад. // **Pinkar 2007:** Pinkar, S. *Ezikovijat instinct. Kak umat sazdava ezika*. Sofia: Iztok-Zapad.

Попов 2019: Попов, Д. Парадигма на фоностилистичната вариативност. – В: *Nomen est omen*. Научни изследвания в чест на 70-годишнината на проф. д-р Кирил Цанков. Бонджолова В., А. Петкова, Кр. Василева (ред.). Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 493 – 507. // **Popov 2019:** Popov, D. Paradigma na fonostilistichnata variativnost – In: *Nomen est omen*. Nauchni izsledvanija v chest na 70-godishninata na prof. d-r Kiril Cankov. Red. Bondzholova V., A. Petkova, Kr. Vasileva (red.). Veliko Tarnovo: UI „Sv. Sv. Kiril i Metodij“, 493–507.

Попова 1997: Попова, Сн. *Радиокомуникация*. София: Издателски център на ФЖМК. // **Popova 1997:** Popova, Sn. *Radiokomunikacija*. Sofia: Izdatelski centar na FZHMK.

Тилков 1974: Тилков, Д. *Правоговорната норма в телевизионните предавания*. – В: *Проблеми на българската книжовна реч*. Съст. Л. Андрейчин. София: Наука и изкуство. // **Tilkov 1974:** Tilkov, D. Pra-

vogovornata norma v televizionnite predavanija. – In: *Problemi na balgarskata knizhovna rech*. Sast. L. Andrejchin. Sofia: Nauka i izkustvo.

Тилков, Бояджиев 1990: Тилков, Д. Т. Бояджиев. *Българска фонетика*. София: Наука и изкуство. // **Tilkov, Bojadzhiev 1990:** Tilkov, D., T. Bojadzhiev. *Balgarska fonetika*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Тишева 2012: Тишева, Й. Особенности на подготвеното и неподготвеното устно общуване. – В: *Сборник научни трудове от Националната конференция с международно участие „40 ГОДИНИ Шуменски университет 1971–2011“* – Факултет по хуманитарни науки, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 225–232. // **Tisheva 2012:** Tisheva, Y. *Osobenosti na podgotvenoto i nepodgotvenoto ustno obshtuvane*. – In: *Sbornik nauchni trudove ot Nacionalnata konferencija s mezhdunarodno uchastie „40 godini Shumenski universitet 1971–2011“* – Facultet po humanitarni nauki, Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“, 225–232.

Тишева 2013: Тишева, Й. *Прагматични аспекти на устната реч*. София: Littera et Lingua Series Dissertationes 3, 2013. // **Tisheva 2013:** Tisheva, Y. *Pragmaticalni aspekti na ustnata rech*. Sofia: Littera et Lingua Series Dissertationes 3, 2013.

Тодорова 2015: Тодорова, Б. *Лингвистични аспекти на компютърно опосредстваната комуникация*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2015. // **Todorova 2015:** Todorova, B. *Lingvistichni aspekti na kompjutarno oposredstvanata komunikacija*. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“, 2015.

Янакиев 1964: Янакиев, М. *Записки по стилистика на българския език* // **Janakiev 1964:** Janakiev, M. *Zapiski po stilistika na balgarskija ezik*. <www.miryan.org/download/zapiski_po_stilistika.pdf> [22.11.2020]

Biber, Conrad 2009: Biber, D. B, S. Conrad. *Register, Genre, and Style*. New York: Cambridge University Press.

Използвани радиоматериали:

Екатерина Граменова от Академия НИКЕ в „За думите“ по БНР с водещ: Венета Гаврилова <https://www.youtube.com/watch?v=etLwfMoZkEc>, 07.03.2017. Посетено на 17.10.2020 г.

80 години Радиотеатър на БНР в „Нощен Хоризонт“ по БНР, с водещ: Пламена Бачийска и гости: Митко Новков и Теодор Иванов <https://www.youtube.com/watch?v=1AtwicFMFz4>, 28.12.2018. Посетено на 17.10.2020 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Страница от записките на г-жа Станини Дешева, редактор в Детска редакция на програма „Христо Ботев“ на БНР в периода 1973–1995 г., от опреснителен курс по български книжовен език.

